

ЈОВАН ПАЧУ (1847, Александрово–1902, Загреб)

Јован Пачу се родио у познатој и угледној породици цинцарског порекла, у малом месту Александрову код Суботице, у ондашњој Хабзбуршкој монархији. Брат му је био српски министар финансија, а отац угледни правник који је страдао за време Мађарске револуције 1848. године. Мајка младог Пачуа је увидела у њему несвакидашњи таленат за музику и одлучила је да му понуди системско школовање у том правцу. Прве подуче из свирања клавира добио је од локалног чешког учитеља Соушека у Суботици, а добро је познато да су Чеси на територији данашње Војводине одиграли кључну улогу у образовању младих на пољу музичке културе, од којих су многи касније постали значајни композитори и музички извођачи и који су били водећи стручњаци у формирању институционализације каснијих националних удружења и институција које су се бавиле музичким стваралаштвом. Соушек му је засигурно обезбедио једно квалитетно предзнање основа теорије музике и свирања клавира, са којим је Пачу могао касније да настави школовање за музичара. Већ у основној школи показао је завидну умешност свирања на клавиру. Након завршених шест разреда гимназије у Суботици, Пачу одлази на Протестантски лицеј у Кечкемет и Евангелистичку гимназију у Пожун (данашња Братислава). Значајно је било и то што је Пачу проучавао тада и духовну музику, у коју га је упутио свештеник Гаврило Бољарић. Он га је подучавао у области појања, као и основама црквене музике православне традиције, нарочито оне која је била заступљена у Сремским Карловцима, такозвано Српско црквено карловачко појање.

Већ у гимназијским данима, пред крај школовања, Пачу показује тенденције ка композиторској делатности и тада пише своју прву композицију: *Бојак бију Херцеговци*, коју је објавило Удружење ђака *Слога* из Пожуна. Након завршене гимназије, уписује студије медицине на Факултету Универзитета у Будимпешти и студира у исто време када и Јован Јовановић Змај и Илија Огњановић Абуказем, а добио је и подстицај за даље бављење композицијом значајног чешког стручњака за музику – композитора Беджиха Сметане у Прагу, са којим је одржавао непосредни контакт и консултовао се у погледу питања из теорије музике и композиције. У Будимпешти Пачу, упоредо са студијама медицине, компонује и ту му је објављена друга композиција: *Још не сија сунце јарко*. Био је, као и већина српских студената у Пешти, ангажован у неколико српских и словенских удружења. Нарочито се истиче његов ангажман у Српском црквеном певачком друштву у Пешти, где је често певао и на богослужењима у пештанским и будимским црквама.

Пачу наступа свирајући клавир на Омладинској скупштини у Новом Саду 1866. године и од тада почиње његова каријера пијанисте који ниже успешне јавне наступе у Кикинди, Панчеву, Вршцу, Осијеку, Београду, Будимпешти, Бечу, па чак и у Кијеву, чиме је постао први српски пијаниста који је концертирао у Царској Русији. Уз неизбежни салонски виртуозитет, карактеристичан за период читавог 19. века, истицао се бриљантном техником, а на концертима је често изводио дела српских композитора, својих савременика, као и сопствене композиције и аранжмане народних мелодија. Иако се служио веома једноставном композицијском техником, та су дела [на народне теме или у народном духу] била толико омиљена да их је народ

прихватио као своја, на пример клавирски комад *Бранково коло*, настало поводом преноса костију Бранка Радичевића из Беча на Стражилово 1883. године.

Пачуови концерти имали су велико патриотско значење и хуманитарни карактер, јер су организовани често са циљем добротворне помоћи избеглим лицима, сиромасима и деци, поготову у Угарској, где су се Срби борили за своја национална права. У његовим композицијама огледа се, уз романтичарски патриотски израз и бидермајерски салонски стил бриљантно виртуозног карактера. Многе народне и градске мелодије хармонизовао је за хор и клавир. Под великим утицајем панславистичког покрета Томаша Масарика, одлази у Праг на даље усавршавање из медицине, где је докторирао 1872. године. За време Српско-турског рата 1876. године, радио је као добровољац на дужности управника Привремене ратне болнице у Београду.

Након периода у Београду и Прагу, настањује се у Великој Кикинди, где почиње своју лекарску праксу, а уз то држи и приватне часове свирања клавира и води српски црквени хор, као и једно удружење за неговање музике. У свом духу просветитеља и лекара за тело и душу, покушава да, као и неколико наших значајних композитора и музичара, оснује музичку школу у Београду, међутим, наилази на неразумевање власти које још увек нису спремне за такав потез институционализовања на пољу општег народног културног образовања у области музике. Преселио се у Сомбор, где је наставио своју лекарску праксу, а као композитор је ушао у једну развојну фазу, у којој је значајно напредовао у композиционо-техничком погледу и почео је да пише комплекснија дела за клавир рапсодичног типа, са мало слободнијим романтичарским изразом него што је то било карактеристично за први развојни период. Компоновао је често на мотиве народне музике и то је сада била једна стилизација на вишем степену и са већим уметничким дометом него што је случај код његових претходних остварења. Неке од његових композиција за клавир соло или за два клавира су: *Без тебе драга; Бојак бију Херцеговци; Још не сија јарко сунце; Коло, Коло из Ђачког растанка; Праг је ово милог српства; Радо иде Србин у војнике; Светозару Милетићу; Светосавска песма; Српска молитва; Успомена на песму 'Чуј, Душане'; Црногорском војнику* и друге.

Писао је стручне, али и полемичке па и политичке текстове у водећим дневним новинама и часописима онога доба за културну елиту и српску интелигенцију, као што су *Даница; Јавор; Матица; Српска зора* и *Застава*, у којој је био и главни и одговорни уредник у њеном периоду велике кризе крајем 1892. године, када бивши уредник и идеолог српске народне радикалне странке Јаша Томић бива затворен, а странка губи део поверења грађана и читаност *Заставе* видно опада. Као композитор, Јован Пачу се определио за једноставнији композиционо-технички израз, карактеристичан за рани период романтизма, где је највећи удео играла народна или оригинална мелодија у једној [за оно време бидермајер композиционо-извођачког стила] стилизацији, која је имала више утилитарни, него уметнички домет. Као лекар, радио је у Великој Кикинди, Сомбору, Новом Саду, Загребу, Сарајеву, Кијеву. Био је ангажован као искусни политичар у Српској самосталној странци у Загребу и дружио се са ондашњом културном елитом, политичарима, дипломатама,

правницима и банкарима. Преминуо је 1902. године у Загребу, а по својој жељи сахрањен је у Кикинди.

Заоставштина Јована Пачуа налази се у рукописима у композиторском легату Музиколошког института Српске академије наука и уметности у Београду и у етнолошком одељењу Музеја Војводине у Новом Саду.

Музички примери:

Јован Пачу: [Бранково коло](#) за клавир соло (Дубравка Јовичић, клавир);

Јован Пачу: [Рансодија за клавир соло бр. 5](#) (Дубравка Јовичић, клавир).